

Vaivaisukkojen teologia

heidän Raamattu-sitaattinsa valossa

Pelastakaa vaivaisukot ry ja sen organisoima näyttely Kerimäen kirkossa kesällä 2013 nostivat Suomen vaivaisukot jälleen kiinnostuksen ja keskustelun kohteeksi. Syystäkin, sillä Suomen noin 150 perinteistä vaivaisukkoa ovat vuosisatojen ajan seisseet kirkkojen ovilla keräämässä rahaa apua tarvitseville ja muistuttamassa lähimmäisenrakkauden tärkeydestä. Sitä kautta he ovat todellisia perusturvan ja kirkollisen diakonian pioneereja.

Siksi on hyvä pyrkiä syventämään vaivaisukkoperinteen ymmärtämystä pohtimalla, minkälaista teologiaa vaivaisukot edustavat. Asiaa voi tarkastella niiden Raamattu-sitaattien kautta, joita vaivaisukkojen yhteydessä on esillä ja joilla perustellaan vähempisoaisista huolehtimisen motiiveja.

”Joka köyhää armahtaa, hän lainaa Herralle.”

Tämä raamatunkohta on selvästi suosituin niistä kehotusvirkeistä, joita vaivaisukkojen yhteydessä esiintyy. Ajatus koristaa joka neljättä perinteisistä vaivaisukoistamme. Se on peräisin Sananlaskujen kirjan 19. luvun 17. jakeesta. Kokonaisuudessaan jae kuuluu: ”Joka köyhää armahtaa, hän lainaa Herralle, joka hänen hyvän työnsä jälleen maksava on.”

Sananlaskuun on voimakkaasti sisäänrakennettuna ajatus, että köyhille osoitettu hyväntahtoisuus maksetaan korkojen kera takaisin taivaassa. Sitähän laina tarkoittaa, että ei makseta vain itse velkaa vaan myös korko. Tämän ovat sekä lainauksen laatijat että sen katselijat kautta aikain kyllä hyvin ymmärtäneet.

Tämän kaltainen ajattelu hyivistä töistä ansioina taivaassa ei kuitenkaan ole reformaatiosta ammentavalle kristinuskolle opillisesti aivan helppo purtava. Niin selvästi uskonpuhdistus hylkää hyvien tekojen teologian, koska parhaimmillaan teot eivät koskaan

voi olla ansioita Jumalan silmissä. Kuitenkin myös luterilaisuudessa on aina tunnettu sellainen käsite kuin armopalkka. Sillä Jumala korvaa hyvin toimineelle hänen tekonsa. Ja Jumalahan ei tunnetusti jaa hyvyttään määrämättä, joten armopalkka ei vie Hänen kunniansa tippaakaan pois.

Itse asiassa reformaation vastustus omia ansioita kohtaan juonsi pitkälti juurensa rahalla ostettavista aneista.

Varsinkin Martin Luther katsoi, että ihmisten on aneiden oston sijasta annettava rahansa köyhille. Luther lähti ajattelussaan siitä, että seurakunta on yksi kokonaisuus, jonka kuului huolehtia kaikista jäsenistään. Jos yksi jäsen on ahdingossa, eivät muutkaan jäsenet kykene voimaan hyvin. Siksi heikompa ei saa hylätä. Lisäksi Luther lähti siitä, että köyhyydessä ei ole mitään ihannoitavaa (vrt. kerjäläismunkit), ja

köyhyys on poistettavissa kokonaan, jos vain kristityillä riittää hyvää tahtoa. Näin heikommista huolehtiminen on "Herralta lainaamista".

Vaivaisukkojen teologia pohjaa juuri tähän, mutta he eivät lähde yksinomaan siitä, että vähempiosaisen auttaminen tulee takaisinmaksetuksi vasta taivaassa.

"Joka köyhää holhoo, häntä holhoo HERRA pahana päivänä."

Edellä oleva ajatus löytyy yli kymmenen vaivaisukon yhteydestä, ja se on peräisin Psalmin 41 alusta. Takaisinmaksun hetkeä ei siis aina tarvitse odottaa taivaaseen asti, vaan lähimmäisestä huolehtinut voi luottaa siihen, että hän saa itse apua pahan päivän koittaessa.

Virke tulee hyvin lähelle kultaista sääntöä: "Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te se heille." (Matt. 7:12) Vaivaisukkojen teologiassa pahan päivän avuntuoja on kuitenkin yksiselitteisesti Jumala. Toki Hän saattaa toimia ihmisten käsien kautta.

Keskeistä on kuitenkin se, että satunnaiseen tai yllättävään ahdinkoon joutunutta tulee auttaa. Vain siten on rakennettavissa sellainen yhteiskunta, jossa itse voi luottaa saavansa apua odottamattomien ongelmien kohdassa. Perinteisessä maanviljelysyhteiskunnassa tätä satunnaista ja yllättävää onnettomuutta ei myöskään ole vaikea nimetä. Se oli halla, joka saattoi koitua niin isompien kuin pienempien viljelysten turmioksi. Siksi vaikeuksiin joutunutta ei siinä maailmassa kannattanut ylenkatsoa. Seuraavalla kerralla halla saattoi koitua omaksi turmioksi. Näin ollen oli syytä pitää mielessä vaivaisukkojenkin hellimä ajatus, joka on ehkä nöyrimmin ja kauneimmin kirjoitettuna Kruunupyyn ja Oulaisten vaivaisukkojen yhteyteen: "Tänk på mig då dig går wäl." Onni täällä vaihtelee, siksi omasta hetkellisestä menestyksestä ei tule ylipistä liian paljoa. Tämä sama ajatus tuodaan esiin vaivaisukkoperinteessä myös huomattavasti synkemmin sävyin.

Verhottu uhkaus: "Älä käännä pois silmiäs tarvitsevalta, ettei hän sinun ylitse walittaisi."

Tällainen muistutus on Kuortaneen vaivaisukon yläpuolella. Se on peräisin Siirakin kirjan neljännessä luvusta. Lainauksen ajatuskulku antaa ymmärtää, että tarvitsevan valitukset kantautuvat Jumalan korviin ja siitä saattaa seurata kovasydämisyttä osoittaneelle harmia.

Sitaatti ammentaa siitä, että kerjäläiset, raajarikot, erakot ja mieleltään horjuneet ovat Jumalan erityisessä suojeluksessa. Varsikin ortodoksisessa perinteessä heidät on tavattu nähdä Jumalan hulluina tai pyhinä houkkina. Siksi heille on katsottu kulluvan korostetun huolenpidon ja suojelun. Ajatustapa sopii erittäin hyvin vaivaisukkojen yhteyteen, koska niitä on aina ympäröinyt rikas ja monipuolinen kansanomaisen hurskauden perinne. Niinpä lähimmäisen hätään ylikkaisesti suhtautuva saattaa kerjätä itselleen vaikeuksia.

Onko köyhistä huolehtinen elämänviisauden muoto?

Reilusti yli puolet vaivaisukkojen kehotusvirkkeistä on peräisin Vanhan Testamentin viisaukirjoista. Suuri edustus antaa aiheen kysyä, onko köyhistä huolehtiminen vaivaisukkojen teologiassa nimenomaan elämänviisauden muoto, sillä sitä nämä tekstit pyrkivät edistämään. Antiikin aforistisessa viisaukirjallisuudessa painotuu muutenkin laajasti kysymys siitä, millainen on hyvä yhteiskunta. Se juontuu siitä, että tämän kirjallisuuden juuret löytyvät antiikin koulumaailmasta, jossa aforismien avulla opiskeltiin luku- ja kirjoitustaitoa. Aivan samoin Suomen kansakouluissa on harjoiteltu sananlaskujen avulla kaulokirjoitusta. Antiikin aikana harvat luku- ja kirjoitustaitoiset henkilöt päätyivät yleensä hallitsijan hoviin töihin. Siksi jo koulussa hyvän yhteiskunnan ja hyvän hallitsemisen kysymykset nousivat keskiöön, ja niitä aforismeiksi kiteytettynä opetettiin. Tähän perinteeseen Vanhan Testamentin viisaukirjallisuus pohjaa.

Sisällöllisesti tämän viisaukirjal-

lisuuden näkemykset köyhien kohtelusta taas juontuvat pitkälti profeettojen julistuksesta. Aina Aamoksesta alkaen Vanhan Testamentin profeetat näkivät nimenomaan vähempiosaisen huonon kohtelun merkinä siitä, että oikealta tieltä oli lähdetty kulkemaan harhaan. Tältä pohjalta Raamatun viisaukirjallisuus korostaa, että hyvässä yhteiskunnassa köyhistä pidetään huolta.

Jos siis raamatullisen viisaukirjallisuuden mukaan Herran pelko on viisauden alku, on huonompiosaisista huolehtiminen jo sitten itse viisautta. Vaivaisukot liittyvät teologiasaan juuri tähän jatkumoon. Siksi vaivaisukkojen yhteydessä on siteerattu paljon myös apokryfista viisaukirjaa eli Siirakin kirjaa ainakin Kuortaneella, Orivedellä ja Ruovedellä. Osa Siirakin kirjan lainauksista on vaihdettu 1900-luvun mittaan silloisista raamatunlaitoksista löytyviin teksteihin.

Vaivaisukkojen teologia pohjautuu siis varsin yllättävästikin ennen muuta Vanhan Testamentin viisaukirjallisuuteen. Viisaukirjallisuus taas pyrkii opastamaan meitä kohti hyvää elämää, mutta niissä korostuu myös erittäin voimakkaasti kysymys viisaasti rakennetusta yhteiskunnasta. Myös seurakunnan vaivaiskassojen nimenomainen tarkoitus oli korostaa koko yhteisön vastuuta vähempiosaisen huolehtimisesta. Siksi on helppo huomata, että vaivaisukkojen sanoma ja teologia eivät ole millään muotoa menettäneet ajankohtaisuuttaan.

• VILLE VAUHKONEN
Pastori

Kirjoituksessa olevat Raamattusitaatit on lainattu siinä muodossa kuin ne vaivaisukkojen yhteydessä esiintyvät.

Käytetty kirjallisuus:

- Arffman Kaarlo: Auttamisen vallankumous. 2008.
- Kantokorpi Otso (toim.): Vaivaisukkojen paluu. 2013.
- Leppo Markus: Suomen vaivaisukot. 1967.
- Räisänen Heikki & Saarinen Esko: Raamattutieto. 1978.
- Veijola Timo: Ihmisenä Jumalan maailmassa. 1982.